

Боряна Узунова

МЕЖДУ ПРЕДМЕТА И СЛЕДАТА

ХАНС-ГЕОРГ ГАДАМЕР
И ДОНАЛД ДЕЙВИДСЪН
ЗА РАЗБИРАНЕТО

София, 2019

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на автора и на издателство „Изток-Запад“.

© Боряна Узунова, автор, 2019

© Издателство „Изток-Запад“, 2019

ISBN 978-619-01-0497-1

Боряна Узунова

МЕЖДУ ПРЕДМЕТА И СЛЕДАТА

ХАНС-ГЕОРГ ГАДАМЕР
И ДОНАЛД ДЕЙВИДСЪН
ЗА РАЗБИРАНЕТО

Изследването е защитено като дисертация за присъждането на образователната и научна степен *доктор* към катедра История на философията, Философски факултет, Софийски университет „Св. Климент Охридски“ през юли 2018 г.

Научен ръководител: проф. дфн Стилиян Йотов

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод	7
ХАНС-ГЕОРГ ГАДАМЕР	11
1. Разбиране	11
1.1. Разбирането като „модус на битие“ при Хайдегер и Гадамер.....	11
1.2. Херменевтическият кръг	17
1.3. Кохерентност и кореспондентност	22
1.4. Обобщение	43
2. Език	44
2.1. Текстът и „самото нещо“	44
2.2. Езикът като среда на разбирането.....	51
2.3. Дотук.....	56
2.4. Диалектиката в херменевтическия процес.....	57
3. Между обективизъм и релативизъм	64
3.1. Φρόνησις.....	66
3.2. Играта	68
3.3. Сянката на същността	80
3.4. Условно, твърде условно.....	102
3.5. Гадамеровият „перспективистки реализъм“	108
3.6. Проблемът за кохерентността на философската херменевтика.....	113
3.7. Езикът като постигащ баланс между репродуктивно и продуктивно разбиране	118
ГАДАМЕР И ДЕЙВИДСЪН	125
1. Гадамер, Дейвидсън и основанието на разбирането	133
2. Гадамер, Дейвидсън и психологическият холизъм	136
3. Гадамер, Дейвидсън и трудностите пред херменевтиката...	143
4. Гадамер и Дейвидсън: онтология срещу теория	152
4.1. Сходно начинание	152
4.2. Различно отношение към практиката	154
4.3. Защо различието всъщност не е качествено, а в най-добрия случай – количествено	157

5. Гадамер и Дейвидсън: идеализъм и релативизъм.....	161
5.1. Фрийдмън. Оста „идеализъм – релативизъм“.....	162
5.2. Макдауъл. Оста „разбиране – сливане на хоризонти“.....	163
5.3. Двете оси. Разминаването.	164
6. Гадамер и Дейвидсън един за друг.....	167
6.1. Дейвидсън за Гадамер.....	167
6.2. Гадамер за Дейвидсън.....	169
ДОНАЛД ДЕЙВИДСЪН.....	172
1. Третата догма на емпиризма.....	172
1.1. Върху самата идея за концептуална схема.....	173
1.2. Гадамер между първата и третата догма.....	179
2. Радикалната интерпретация.....	182
2.1. Радикална интерпретация и радикален превод.....	182
2.2. Радикална интерпретация.....	183
2.3. Принципът на добронамереността и предсхващането на завършеност.....	189
3. Куайн и понятието за смисъл.....	191
3.1. Куайновото понятие за смисъл.....	191
3.2. Дейвидсън и Куайновото понятие за смисъл.....	197
3.3. Епистемология от трето лице.....	199
4. Трите разновидности на познанието.....	201
4.1. „Трите вида познание образуват триножник: ако един крак бъде загубен, всички части ще рухнат“.....	201
5. Причина срещу същност.....	215
5.1. „Безсъмнено смисълът и познанието зависят от опита, а опитът – като крайно от сетивността. Но това е „зависимостта“ на причинността, а не на свидетелството, не на обосноваването.“	215
Заключение: Дейвидсън срещу и към Гадамер.....	229
Библиография.....	233

Увод

КАКТО ОТ ЗАГЛАВИЕТО НА НАСТОЯЩОТО изследване става ясно, то се занимава основно с двама философи – германеца Ханс-Георг Гадамер и американеца Доналд Дейвидсън. Творящи около средата и във втората половина на ХХв., и двамата влизат в рубриката „съвременни философи“, но конкретните географски, езикови, културни и академични контексти, в които се изграждат и в които работят, ги поставят от двете страни на възприетото в наше време разделение между „континентално“ (Гадамер) и „аналитично“ (Дейвидсън) мисловно и писмовно пространство. Във философската литература се появяват все повече трудове, които се ангажират с въпросите на това разделение – какво го е породило, какво го характеризира, дали е непреодолимо, могат ли да се правят паралели и т.н. Текстът, който следва, неминуемо влиза в рамките на това успоредяващо традициите усилие, но той прави и крачка напред. Ако повечето налични текстове обсъждат въпросите на възможността и удачността на едно засрещане между континентални и аналитични автори, този текст прави това само като средство към същинската си цел, а именно да се опита да изложи предпоставките за един продуктивен континуитет между двете страни, показвайки как проблемни полета от едната да могат да се решават със средствата на другата.

На фона на неизбежните различия в понятията, методологията и изходната позиция на двамата разглеждани автори, основната свързваща нишка между тях, на която стъпват тезите тук, е общият им стремеж да покажат как е възможно разбирането, познанието или мисленето въобще в положение на трудноосъществим баланс между две крайни позиции, които ще наричам „обективизъм“ и „релативизъм“. Търсеният баланс е израз на желанието да се запази идеята за крайността на човешкото познание като неизменен фактор в съчетание обаче с възможността да осъществяваме все пак някакво, основаващо се на нещата, разбиране, а не да се лутаме безкрайно в интерпретациите. Или с други думи как това, което познаваме, да не е вече независимият, определен в себе си *предмет* на Модерността, но да не е и загубилата всякаква

възможност за общосподелима мяра *следа* на Постмодерното. И двамата автори остро разпознават невъзможността да се следват безпроблемно идолите на позитивистката мисловност и нейната обективистична мяра в теоретико-познавателен контекст, в който субект и обект нямат ясни ограничения, където ситуацията на разбиращия е смислово конституиращ фактор за самото разбираемо, когато същностите се динамизират и надисторическата им цялост се разпада. Когато вече нямаме „дадено“ в един класически смисъл, под въпрос попада и самата възможност да разбираме. Но и двамата не искат в същото време да стигат до другата крайност – не искат да се откажат от идеята за разбиране или познание, което да не е фриволно, крайно относително, несподелимо и нерегламентирано от света и нещата.

Опитвайки се да удържат този баланс, те всъщност използват доста сходно взаимодействие между три инстанции – двама диалогизиращи и свят. Водещите диалога участват в една динамика, която търси кохерентност, докато светът участва посредством механизмите на кореспондентността. Тези два вида отнесеност са това именно, което спомага за удовлетворяването както на субективния, историчен, относителен елемент на разбирането/познанието, така и на по-обективистичния, регламентиран, общосподелян негов аспект. При Гадамер светът участва под формата на „самите неща“ – доста проблематично във функционирането си понятие, както ще видим. Това са донякъде мистични цялости, които хем се саморазкриват в предполагащата предварителна определеност роля на смислови норми, хем с това задават насочеността на собственото си определяне по все нов и нов начин. На плещите им лежи отговорността за несвоеволната отнесеност на разбиран-е-то към разбиран-о-то, но те следва да я изпълняват по един деликатен начин – без да проявяват характера на надисторически същности. Че това именно иска да направи Гадамер и в него точно не съумява да е убедителен, ще се опита да аргументира първата част на настоящия текст. Като вторична и паралелна задача тя ще си постави да изведе по един колкото се може по-неагресивен начин някои от основните форми на херменевтическото функциониране до вид, в който да търпят по-информативно редопологане до съответните форми на функциониране на теорията на познанието на Дейвидсън. Касае се за своего рода пре-

форматиране на тези форми в търсене на обща мяра с чуждите, изнамиране на общ аршин.

Третата част се обръща към Дейвидсън и начина, по който в търсене да определи как познаваме, той достига до формула на взаимодействие между хората и света, доста сходна на херменевтичката. Това само по себе си е доста интересно. Сред на пръв поглед разнопорядковите усилия, проблематики и подходи, лека-полека очертания придобиват множеството паралели между него и Гадамер, които поразително сближават двамата ако не по буквата, то със сигурност по духа на търсенията им. Тази част от текста също търси да изпълни двойна задача. От една страна, тя ще се прицели в онези именно моменти от Дейвидсъновите постановки, благодарение на които той бива привидян като даващ разрешение на забърканата в първата част Гадамерова главоблъсканица. Става въпрос тук най-вече за различното решение, което той дава на аспекта на кореспондентността между света и нашето познание, което различие дава възможност да се заобиколят редица от проблемните следствия, до които ни довежда решението на Гадамер. От друга страна, тази трета част ще се стреми да посочи – в гореспоменатата обща мяра – сходствата между двамата автори в един по-конкретен режим, така че цялото начинание по паралелизирането им да се види вече като съвсем не случайно.

Вземайки предвид характера на третата и най-вече на първата част, следваната методология няма да прозвучи изненадващо. Текстът започва с опит да се изкара наяве определен проблем в кохерентността на реализацията на една философска програма. В този смисъл върху защитаваните тези лежи тежестта да бъдат солидно аргументирани, доколкото биха могли да се възприемат като спорни. Затова вторичната литература тук отива именно на второ място, като акцентът е върху текстовете на самия Гадамер. По подобен начин стоят нещата и в третата част на изследването. Тук макар аргументираното гледище за авторовата философска концепция да не е „непопулярно“ (както е в първа част), задачата да се изведат на преден план точно определени връзки между двамата разглеждани автори и да се представи Дейвидсъновата позиция в ключа на нейната възможна позитивно-корективна отнесеност към Гадамеровата херменевтика поставя коментарната литература отново в незавидно положение. И отново цитатите от

първичните текстове се явяват от съществена важност, за да дадат основа на един тепърва изграждащ се наратив.

Точно обратното пък се случва във втората част. Ако третата търси точка по точка сходствата между разглежданите автори, то замисълът на втората е да позволи по-общо на начинанието по полагането на двамата автори на обща плоскост да добие плътност. Тук, най-общо казано, ще бъдат представени тезите на други автори, засрещащи по различни начини Гадамер и Дейвидсън. Изложението обаче далеч няма да бъде неутрално. И макар разглежданите текстове не винаги да взимат пряко отношение към проблематиката на настоящата работа, самият дебат относно смисъла и адекватността на такава среща въобще е важен за нея, доколкото проектира измерението, в което тя ще намери своето място.

Цялото начинание е форматирано през предположението, че различните начини, по които работи връзката между света и хората, между разбираемо и разбиращи – кореспондентната линия на взаимодействие – имат и своята връзка с контекстите, в които творят двамата разглеждани философи. В този смисъл тези начини сработват по-лошо при Гадамер и заради сблъсъка между наследените (най-пряко от Хайдегер), но и преутвърдени в неговото мислене зародиши на оставащото в себе си битие, които хвърлят дългата сянка на същността над всичко, което би произходило от тях (от една страна) и също тъй наследеното и преутвърдено желание за бягство от схващането за битието като наличност (от друга страна). Тази комбинация може да се интерпретира като една прото-форма на сблъсъка, стоящ в центъра на цялото Гадамерово начинание, между стремежа да не се изпада в краен релативизъм и този да се запази в същото време историчността на познанието. При Дейвидсън онова, което той наследява (най-пряко от Куайн) и което в нашия случай му позволява да избегне каквато и да било форма на горепосочения конфликт, е проблематизирането на интенционалните понятия и желанието за прибъгване към екстенционални, което го насочва към редуцирането на отношението между свят и човек в аспекта на познавателността до само каузално и не смислово. Тази цялостна и предварителна насоченост на Дейвидсъновото мислене към избягване на определен тип взаимодействия му помага (сред други неща) да очертае една траектория на познанието, която дава разрешение на конфликта при Гадамер.